

Айріс Чен «Нанкінська різанина»¹ і публікація щоденника німецького комерсанта Йона Рабе, якого преса поспішила охрестити «доброю людиною з Нанкіна» і «Нанкінським Шиндлером»². Обидві книги мали величезний резонанс у США, де «Нанкінська різанина» стала бестселером, і в Японії. Ці дві книги тісно пов'язані одна з одною. Щоденник Й. Рабе, керівника китайської філії компанії «Сіменс» і за сумісництвом голови Міжнародного комітету Нанкінської зони безпеки, за 1937 – 1938 рр. став широко відомим саме завдяки книзі А. Чен, яка якщо не розшукала його (у пресі висловлювалися сумнів щодо цього приводу), то, принаймні, вперше оприлюднила його зміст. Питання, чому такий цінний документ десятки років залишався без уваги дослідників залишається відкритим, проте викликає гострі дискусії щодо його автентичності.

Найповнішу та аргументовану критику твору А. Чен дали відомі історики-ревізіоністи Нобукацу Фудзіока і Хігасінакано Сюдо. Навіть ліво-ліберальні представники японського академічного істеблішменту, що не сумніваються у факті «різанини», несхвально відгукнулися про книгу А. Чен з точки зору достовірності тверджень і висновків, що в ній висвітлені.

Японський історіографічний матеріал з даної тематики відрізняється різноманітністю і поляризацією поглядів дослідників щодо основної проблематики. Кожна сторона відстоює свої позиції, вступаючи в конфронтацію із опонентами, а суперечки щодо «Нанкінської різанини» не вщухають і до сьогодні. Пошуком «золотої середини» і компромісу займаються лише одиниці, але така позиція не є стійкою, оскільки погляди лібералів з часом можуть радикалізуватися. Проте не можна звинуватити котрись із сторін у навмисному спотворенні фактів на власну користь, оскільки певний суб'єктивізм присутній у будь-якому дослідженні, бо він залежить від вибору першоджерел та способу їх інтерпретації.

Анастасія Шамаріна,

Київський університет імені Бориса Грінченка

ЯПОНСЬКО-КОРЕЙСЬКІ МІЖДЕРЖАВНІ СТОСУНКИ (ДРУГА ПОЛОВИНА 60-х рр. XX ст. – ПОЧАТОК XXI ст.)

На сучасному етапі двосторонні відносини Японії та Республіки Корея вирізняються стабільністю та передбачуваністю, ще ж надто – є всі підстави говорити про їхній дружній, і навіть союзницький характер. Нині дві держави одночасно і співпрацюють у політичній площині, і конкурують в економічній сфері, вони активізували свій культурний обмін. Водночас – залишається низка неврегульованих питань історичного минулого обох країн, а, крім того, мають місце суперечності, пов'язані з островом Токто (Такасіма).

¹ Chang I. The Rape of Nanking: The Forgotten Holocaust of World War II / Iris Chang – New York: Basic Books, 1997.

² The Good Man of Nanking: The Diaries of John Rabe, Knopf Publishing Group, 1998.

Гене́за корейсько-японських відносин у другій половині XX ст. докладно аналізується в американській історіографії. У цьому контексті доцільно виокремити використані мною праці, і зокрема, монографію Джеймса Палаіса «Політики та політика в традиційній Кореї» [James 1997, 3] в якій є розділ, присвячений розвитку політичних і економічних відносин між Японією та Кореєю у XIX ст. Даний матеріал дає змогу краще зрозуміти специфіку двосторонніх відносин згадуваних країн.

Про трансформацію японсько-корейських відносин упродовж останнього століття йдеться в фундаментальній колективній праці «Східна Азія – традиції та трансформації» [Fairbank 1973, 4]. В даній праці простежено історичні шляхи Японії і Кореї, а також особливості їхньої політичної та економічної модернізації, а також місце країн у розподілі праці в східно-азіатському регіоні.

У російській історіографії увагу дослідника цієї проблематики обов'язково приверне один з тематичних збірників [Корея на рубеже веков 2002, 2], і зокрема, стаття А.В.Воронцова, в якій він розкриває сучасний стан та перспективи розвитку корейсько-японських відносин. Інформація, вміщена в цій книзі, є доволі ґрунтовною, бо ж для її синтезування авторами збірника були використані не тільки англійські публікації, але й матеріали корейської преси.

У праці С.О. Курбанова «Історія Кореї» міститься загальна інформація про взаємовідносини двох країн. Особливість праці полягає в тому, що дослідник одним із перших в російській історіографії систематично описав історію стосунків Японії і Кореї в XX-XXI ст.

Відносини між Японією і Республікою Корея, повністю розірвані в кінці Другої світової війни через відомі причини, були нормалізовані лише в 1965 р. після підписання ними Договору про основи взаємовідносин між обома країнами. Корейський півострів був і залишається одним з ключових регіонів реалізації японської зовнішньополітичної стратегії, але при цьому Токіо віддавав будувати свій корейський вектор політики з урахуванням американської військової присутності на Півдні. Після поразки США у В'єтнамі, японський уряд активізував свої зв'язки з південнокорейським режимом. Прямі японські інвестиції в економіку Південної Кореї у 70-х рр. минулого століття постійно збільшувалися, що пояснювалося наступними причинами: по-перше, японські корпорації планували отримати в Кореї надприбутки завдяки чотирикратній різниці в заробітній платні корейських робітників. По-друге, вартість земельних ділянок для будівництва японських підприємств в Кореї була відчутно меншою, ніж в Японії. По-третє, «лакуни» в законодавстві Південної Кореї дозволяли японським компаніям розміщувати тут «брудні» підприємства, які завдавали значної шкоди екології і здоров'ю людей, але давали високі прибутки. На початку 80-х рр. XX ст. японський капітал майже повністю контролював хімічну, алюмінієву і скляну промисловість, а також виробництво сталевого прокату, 50% цементної та машинобудівної промисловості.

Відносини між Токіо і Сеулом в 1970-х рр. мали суперечливий характер, що було обумовлено низкою серйозних розбіжностей з ряду економічних і територіальних питань, у тому числі з правового регулювання морських кордонів. Наміри уряду Японії в 1977 р. вести 12-мильну територіальну і 200-мильну рибо-

ловецьку зони призвело до відновлення багаторічної суперечки з Південною Кореєю про приналежність острова Токто (*япон.* – Такасіма). До початку 1970-х рр. скелястий, незаселений острівець не мав жодного економічного чи стратегічного значення, але тільки-но на континентальному шлейфі були відкриті родовища нафти, він став своєрідним «маркером» двосторонніх відносин. Кореїці сприймають висунуті Японією претензії на острів як рецидив колишньої загарбницької політики Токіо. Своєю чергою, японський уряд 25 січня 2009 р. випустив нові методичні вказівки з викладання в середніх школах другого ступеня. В даному документі острів Такасіма згадується як японська територія. Цього ж таки дня міністр закордонних справ Республіки Кореї Ю Мен Хван викликав японського посла і висловив жаль стосовно даного кроку Токіо [Золотов 2006, 1]. Неврегульованість питання стосовно географічних посягань країн і досі залишається проблемним місцем відносин між Японією і Кореєю.

Спірним залишається і питання компенсації Японією шкоди Кореї в період колоніального панування. І хоча майнові претензії Південної Кореї були усунуті при підписанні договору 1965 р. сьогодні виникають проблеми компенсації громадянам Республіки Кореї за їхню роботу в Японії в колоніальний період. Яскравим прикладом даних суперечностей є судовий позив семи корейських жінок до Японського агентства соціального страхування про виплату їм вихідної допомоги у зв'язку з закінченням роботи на японському військовому заводі в колоніальний період. Їм була виплачена мізерна сума в 99 йен. В Південній Кореї дане рішення викликало обурення. Редакційна стаття корейської газети «Джунан дейли» прокоментувала його як «образу людської гідності і злий ляпас» [Золотов 2006, 1].

Суперечності у відносинах двох країн викликав законопроект про надання права участі у виборах місцевих органів самоуправління корейцям, які постійно проживають в Японії. Даний проект висунутий Демократичною партією Японії викликав негативну реакцію правлячих кіл країни, оскільки останні побоювалися, що корейці будуть голосувати за рішення, які суперечать національним інтересам Японії, зокрема це стосується острова Токто (Такасіма). Саме тому прем'єр-міністр Японії Ю. Хатояма повідомив, що прийняття даного рішення відкладається на невизначений термін. Це мало прямі дипломатичні наслідки: уряд Південної Кореї повідомив про перенесення офіційного візиту президента Ли Мен Бака з 10 квітня на більш віддалений термін.

Але не дивлячись на ряд суперечностей в стосунках двох країн, є і позитивні прояви їхнього співтовариства. Так наприклад, орієнтація південнокорейських правлячих кіл на Японію в економіці та зовнішній політиці, а також початок активного двостороннього військового співробітництва відповідав намірам Сполучених Штатів щодо залучення Південної Кореї до осі «Вашингтон-Токіо». Японська позиція була обумовлена намаганням зіграти власну роль у корейському питанні, створити додаткові можливості для політичного маневрування. Але в «серцевинному» питанні – в збереженні статус-кво на Корейському півострові – Японія була цілком солідарна з США і з південнокорейським режимом.

На початку 1980-х рр. Японія та Південна Корея вступили в смугу охолодження двосторонніх відносин. Приводом до цього послугував випуск нових

японських підручників, в яких спотворювалася картина колоніального правління Японії в Кореї. Проблемою двосторонніх відносин у цей період обернулося й вимога Сеула надати мільярдні займи для фінансування п'ятирічного плану розвитку національної економіки (1982-1986).

Прихід до влади в листопаді 1982 р. уряду Я. Накасона в Японії означав настання «нової ери» в двосторонніх відносинах. Японія продовжувала відігравати чільну роль в економіці Південної Кореї (на підтвердження цього свідчить хоча б те, що в цій країні проводить свій бізнес понад тисяча японських підприємств). В січні 1983 р. під тиском США Японія надала Південній Кореї пільгові позики на загальну суму 4 млрд. доларів терміном на сім років. Усього ж з моменту нормалізації відносин у 1965 р. і до 1985 р. Токіо надало Сеулу на урядовій і приватній основі понад 12 млрд. доларів (включно з прямими інвестиціями).

В жовтні 1995 р. в японські газети повідомили про те, що Управління національної оборони Японії ухвалило рішення про проведення переговорів з Республікою Корея з питань спільної розробки окремих видів озброєння і експорту японської зброї. Фактично це стало відповіддю на пропозицію Сеулу розпочати переговори про обмін інформацією військового призначення. При цьому зазначалось, що Токіо пішло на такий крок з огляду на те, що японсько-південнокорейська кооперація в області виробництва військової техніки буде сприяти закріпленню структури трьохстороннього співробітництва Вашингтон – Токіо – Сеул на Корейському півострові, а також сприятиме поглибленню довіри між Японією і Південною Кореєю в галузі безпеки.

Подібний підхід був схвалений і експертами з сеульського Інституту міжнародних відносин і національної безпеки, котрі підкресливали: «Настає час для створення багатосторонньої структури азіатсько-тихоокеанської безпеки, яка включає США, Японію і Корею» [Hee-Suk Shin 1995, 5]. Ці факти свідчать про поглиблення японсько-південнокорейського співробітництва, та значною мірою усуває наявні між двома країнами складності й протиріччя, які раніше заважали швидкому зближенню Японії та Південної Кореї.

Серйозну тривогу викликала в Сеулі тенденція до розширення ролі Японії у питаннях, які торкаються міжнародних відносин і безпеки в Азії. На користь цього свідчили окремі висловлювання тодішнього японського прем'єр-міністра К. Миядзави в січні 1993 р., які дали підстави підозрювати Японію в прагненні до світового лідерства [Hee-Suk Shin 1995, 5].

Переломним моментом в стосунках двох країн став візит Кім Де Чжуна (8-й президент Республіки Корея) в Токіо (жовтень 1998 р.), який багато журналістів називали історичним. І це не є помилковим, оскільки в ухваленій за підсумками візиту Спільну декларації про нове партнерство між Республікою Корея і Японією фігурували (вперше в письмовій формі) вибачення Японії за вчинені нею злочини у період японського колоніального правління в Кореї. Не менш важливими були й інші результати візиту, у т.ч.: прийняття плану дій, який конкретизував понад 40 напрямків двостороннього співробітництва; демонстрацію бажання двох сторін інтенсифікувати контакти в області безпеки та оборони; ухвалення домовленості про вільне поширення в Республіці Кореї надбань япон-

ської культури.

Жовтневий саміт 1998 р. став поворотним пунктом у взаємовідносинах Японії і Кореї. Ще через чотири місяці (березень 1999 р.) прем'єр-міністр Японії К. Обута здійснив офіційний візит у Сеул. До числа подій, які стали наочними «символами» розвитку досягнутих у Токіо домовленостей про активізацію двосторонніх контактів у широкому спектрі гуманітарної сфери, можливо віднести і той факт, що К. Обута був першим в повоєнній Японії, хто виступив з лекцією в одному з центральних сеульських університетів («Коре»). Слід зазначити, що згадуваний виступ відбувся з деякими ускладненнями. Якщо одна частина студентів університету «Коре» уважно його слухала, то інша, стримувана перед центральними воротами поліцією, голосно протестувала під традиційними антияпонськими гаслами, внаслідок чого К. Обута був змушений скористатися не парадним, а запасним виходом з університетського кампусу.

В останнє десятиліття акцент в японсько-південнокорейських відносинах виразно змістився в торгівельно-економічну сферу. Перший раунд переговорів про режим вільної торгівлі між двома країнами відбувся в грудні 2003 р. у Сеулі, а шостий і останній пройшов у Токіо (листопад 2006 р.). Небажання японської сторони цілком відкрити власний ринок стало причиною того, що перемовини зайшли у глухий кут.

Уряди країн добре усвідомлюють, що укладання двосторонньої угоди про вільну торгівлю матиме далекосяжні наслідки. Злиття ринків двох країн зі схожою структурою промисловості, що розташовані у безпосередній географічній близькості одна від одної, призведе до виникнення об'ємного ринку, який об'єднає 170 млн. осіб і складатиме 17% світового валового продукту. Це нове економічне утворення зможе також стримувати економічний ріст Китаю. Крім того, об'єднання потенціалів і тісне взаємне співробітництво сприятиме тому, що дві країни стануть світовими лідерами в галузі новітніх технологій.

Наразі у двосторонній торгівлі з Японією Південна Корея має дефіцит, який складає близько 20-30 млрд. доларів на рік. Японська промисловість є більш конкурентоспроможною. Якщо угода про вільну торгівлю вступить в силу, японським компаніям буде легше проникнути на південнокорейський національний ринок. З іншої сторони, південнокорейська текстильна промисловість і сільське господарство перебувають у кращому становищі, і ця перевага тільки збільшуватиметься після скасування податків на імпорт. З метою урегулювання позиції сторін 21 квітня 2008 р. президент РК Ли Мен Бак провів перемовини з прем'єр-міністром Японії Ясуо Фукудою. Керівники урядів досягли домовленості щодо магістральних шляхів розвитку південнокорейсько-японських відносин, орієнтованих на майбутнє, а також тісного співробітництва, що базуватиметься на прагматичній дипломатії.

Отже, можна зробити висновок, що Японія та Південна Корея роблять останнім часом поступові, але впевнені кроки на зустріч одна одній. Попри велими непросту спільну історію у першій половині ХХ ст. та гострі суперечності, які мали місце у другій половині ХХ ст., сторони намагаються дійти згоди у вирішенні наявних економічних проблем, а також шукають шляхи для кооперації зусиль у розвитку національних економік. Не останню роль в відновленні контак-

ктів двох країн відіграють Сполучені Штати, які усіляко сприяють налагодженню співробітництва між Японією і Кореєю.

Список використаної літератури:

1. Золотов Е. К. К вопросу о ситуации вокруг острова Токто // «Проблемы Дальнего Востока». – 2006. – № 5. – С. 42–48.
2. Корея на рубеже веков. – М., Институт востоковедения РАН, 2002. – 400 с.
3. James B. Palais Politics and policy in traditional Korea. – Harvard East Asian series, 1997. – 391 p.
4. John K. Fairbank, Edwin O. Reischauer, Albert M. Craig East Asia tradition and transformation. – Harvard University, 1973. – 969 p.
5. Hee-Suk Shin. Prospect of Korean-Japan Security Cooperation. Korean Observer, vol. XXVI, №2, Summer 1995, p.60-68.
6. Young-Sun Song. Korean Concern on the US – Japan Security Arrangement. – Korean and World Affairs, vol. XX, № 2, Summer, 1996, p.195-210.

雅娜 (Iana Kroshka)

上海交通大学 (Shanghai Jiao Tong University)

在联盟俄罗斯之间：能源因素在乌克兰外交政策新取向

摘要：本文主要目的是通过分析乌克兰能源因素对乌克兰外交政策的影响，探究乌克兰外交政策的发展方向。文中，我探索了乌克兰的主要集中在乌克兰的能源政策，以及这些政策在乌克兰的外交政策中的作用：在能源领域，如何俄罗斯保持紧密的合作，而不过度地依赖俄罗斯（因俄罗斯能源的短缺，所以俄罗斯仍然是乌克兰最重要的能源供应者）；如何在俄罗斯占主导地位的情况下，建立平等互利的能源合作关系；如何在俄罗斯的外交和政治交往中把握一个合适的平衡度；如何在乌克兰的能源和安全；如何在乌克兰的情况下，跟欧洲保持友好平衡的关系；并且，乌克兰能源政策在乌克兰、欧洲、俄罗斯的关系中扮演的角色。这些分析帮助我们更深入地了解乌克兰在西方俄罗斯之间如何开展平衡外交。

BETWEEN EUROPEAN UNION AND RUSSIA: ENERGY ISSUES IN UKRAINIAN FOREIGN POLICY

Abstract: Energy is the material basis for the progress of human civilization and an indispensable basic condition for the development of modern society. The words of the 39th President of the United States Jimmy Carter should never be forgotten: "We simply must balance our demand for energy with our rapidly shrinking resources. By acting now we can control our future instead of letting the future control us". In reality, however, energy development at present still faces many challenges, the energy demand and the sources available still seem like an unsolvable equation, especially when it comes to Ukraine, where 70% of gas consumption relies on imports. Energy issues are still highly politicized and polarized in this country, needless-